

1. NÁUKA O SLOVNEJ ZÁSObE (lexikológia)

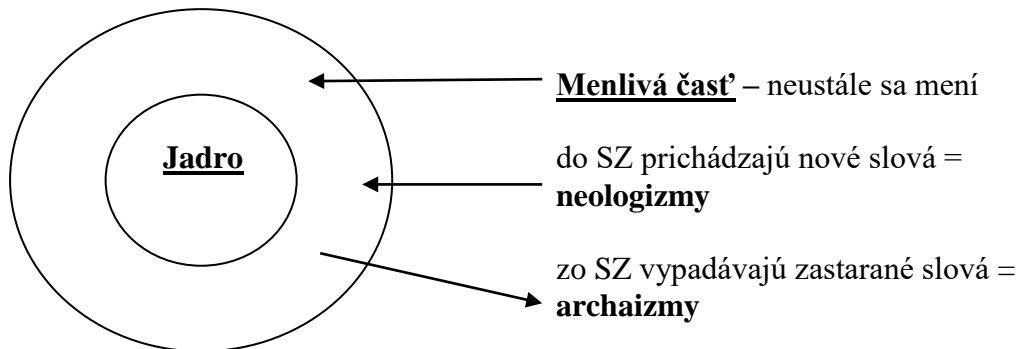
Slovná zásoba je súhrn všetkých slov, ktoré existujú v národnom jazyku!

- národný jazyk = spisovný jazyk + nárečia
- slovná zásoba je zapísaná v slovníkoch slovenského jazyka:
 1. v **Slovníku slovenského jazyka I. – VI.** (150 000 slov)
 2. v **Krátkom slovníku slovenského jazyka** (60 000 slov)

- slovnú zásobu delíme na:
 - **jadro**
 - **okraj (menlivú časť)**

jadro – tvoria ho najstaršie a najčastejšie používané slová (mama, voda, ...)
- je ich asi 500

okraj – (menlivá časť) je neustále v pohybe
- staré slová z neho vypadávajú a nové vstupujú

Do slovnej zásoby nepatria nespisovné slová, a to:

1. **Nárečové slová** (krumple, mlíko, dze, nyšt, nigdá).
2. **Slangové slová** (magnet'ák, matika, slovina, profák).
3. **Cudzíe slová nespisovné** (colštok, firhanka, zaluftovať, sáčik, doporučiť, losovať, dopis).

Okrem slovnej zásoby jazyka poznáme aj **slovnú zásobu jednotlivca** (= individuálna slovná zásoba).

1. **Aktívna slovná zásoba** (patria do nej všetky slová, ktoré určitý človek používa).
2. **Pasívna slovná zásoba** (človek slovám rozumie, ale v komunikácii ich nepoužíva).

Slovnú zásobu členíme podľa viacerých kritérií.

ČLENENIE SLOVNEJ ZÁSObY

1. podľa vecného významu:

- plnovýznamové – neplnovýznamové
- jednovýznamové – viacvýznamové
- základné – odvodené

2. podľa vzťahov medzi slovami:

- synonymá = rovnoznačné slová (milý, príjemný)
- homonymá = rovnozvučné slová (list *stromu*, list *papiera*; hlava – hlava)
- antonymá = slová s opačným významom (noc – deň, biely – čierny)

3. podľa dobového výskytu:

- historizmy – pomenávajú zaniknuté veci (dereš, šesták)
- archaizmy – pomenávajú existujúce veci modernými slovami (sklep/obchod)
- zastarané slová – používajú ich starší ľudia (šenkár – krčmár)
- neologizmy – nové slová, pomenávajú novovzniknuté veci (mobil)

4. podľa citového zafarbenia:

- neutrálne – bez citového zafarbenia (strom)
- expresíva – citovo zafarbené: a) zdobneniny (stromček) = kladný postoj
b) zveličujúce slová (stromisko) = záporný postoj

5. podľa pôvodu:

- domáce
- cudzie → zdomácnené
→ internacionalizmy

6. podľa štylistickej príslušnosti:

- hovorové
- knižné
- básnické
- odborné

7. podľa spisovnosti:

- spisovné
- nespisovné → nárečové
→ slangové

SPÔSOBY OBOHACOVANIA SLOVNEJ ZÁSObY

- základné spôsoby obohacovania slovnej zásoby:

1. ODVODZOVANÍM - k základovému slovu pridávame:

a) príponu: *riaditeľ'+ovi*, *učiteľ'+ka*, *dom+ček*, *papier+rik*, *matk+in*, *otc+ov* ...

b) predponu: *za+spievať*, *ob+ísť*, *vy+maľovať*, *pri+robiť*, *pre+cvičiť*, *na+písať* ...

c) predponu a príponu súčasne: *ná+mes+tie*, *ná+bre+žie*, *po+ho+rie* ...

slovo tvorné predpony: **pod-**, **nad-**, **pred-**, **za-**, **od-**, **pri-**, **pre-**, **vy-**, **ú-**, **s-**, **za-**, **na-**

slovo tvorné prípony: **-teľ**, **-ár**, **-iar**, **-ník**, **-nik**, **-ka**, **-yňa**, **-ička**, **-ný**, **-ny**, **-ený**, **-ček**,
-ek, **-ok**, **-isko**

2. SKLADANÍM - spojením dvoch plnovýznamových slov alebo slovotvorných základov:
zemeguľ'a, ohňostroj, dejepis, vodovod... – vkladáme medzi ne samohlásky e,o

3. SKRACOVANÍM

- a) **skratky:** *str. , tzv. , napr. , t.j , a i. , č., ...*
- b) **iniciálové skratky:** *SNP, ZŠ, SND, PSC, SR, ŠPZ,*
(neskloňujú sa, čítajú sa ako písmená v abecede)
- c) **skratkové slová:** *SLOVNAFT, TANAP, PIENAP, NAPANT*
(skloňujú sa: v *TANAPE, pri Slovnafte*)
- d) **značky:** *m, l, kg, ha, S, Au, Cu, Fe, Pa, ...*

4. PREBERANÍM CUDZÍCH SLOV:

- a) **internacionalizmy** - *emancipácia, futbal, lexikológia, nikel, ...*
- b) **zdomácnené slová** - *múzeum, fén, idea, titul, poliklinika, demokracia, akcia, ...*
- c) **kalky (slovo doslovne preložené z cudzieho jazyka)** - *computer*
- d) **prevzaté slová (neprekladajú sa do slovenčiny, ale sa uvádzajú v origináli!)**
Orange, Greenpeac, New York,

5.PRENÁŠANÍM VÝZNAMU SLOV:

- a) **personifikácia** - *slnko sa usmieva,*
- b) **metafora** - *púčky jari,*
- c) **metonymia** - *čítam Kukučina, ...*

6. SPÁJANÍM SLOV DO VIACSLOVNÝCH POMENOVANÍ:

- a) **do združených pomenovaní** – ustálené viacslovné pomenovania - *priame*
(*vysoká škola, minerálna voda, občiansky preukaz*)
- b) **do frazeologických jednotiek** - ustálené viacslovné pomenovania – *nepriame*
príslovia, porekadlá, pranostiky, prirovnania (*hlavou múr nepreraziš*)

7. TVORENÍM JEDNOSLOVNÝCH POMENOVANÍ (*vyška, minerálka, občianka*)

SLOVNÍKY

1. **Výkladový** – KRÁTKY SLOVNÍK SLOVENSKEHO JAZYKA
2. **Pravopisný** – PRAVIDLÁ SLOVENSKEHO PRAVOPISU (r. 2000)
3. **Synonymický** – MALÝ SYNONYMICKÝ SLOVNÍK,
SYNONYMICKÝ SLOVNÍK SJ
4. **Frazeologický** – MALÝ FRAZEOLOGICKÝ SLOVNÍK
5. **Slovníky správnej výslovnosti** – PRAVIDLÁ SLOVENSKEJ VÝSLOVNOSTI
6. **Slovníky cudzích slov** – SLOVNÍK CUDZÍCH SLOV,
MALÝ SLOVNÍK CUDZÍCH SLOV

spracovala: Mgr. Marta Svobodová